

חוי דעת

לימודי דעת
LIMUDEI DAAT
ללמוד • לרענן • להתקדם

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת | מרכז ללימודי הלכה

בגליון השבוע

עלון מס'

98

הלכות שבת • דיני תפילות שבת קדש

הלכות דעת ודין • כתיבת שם משפחה בגט ובכתובה. מאת הדיין הרב יצחק צבי אושינסקי שליט"א

אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להועץ במורה הוראה.

הלכות שבת

דבר העורך

הדרן עלך תלמוד בבלי.

'הדרן עלך תלמוד בבלי!' - היש לך מילים יפות מאלו?! היש לך מילים משמחות מאלו?! היש לך מילים מתוקות מאלו?! במילים אלו פתח הגאון ר' נתן צבי פינקל זצוק"ל את משאו במעמד סיום הש"ס לפני שבע וחצי שנים, ובהם ביטא את אהבתו הגדולה לתורה וללומדיה, אהבה ללא מצרים שלא ידעה שבעה.

ועתה, שבע וחצי שנים לאחר מכן, בעומדנו משתוממים מול רבבות אלפי ישראל, החוגגים את סיום הש"ס, וביניהם אלפים רבים שזכו לסיים בעצמם את כל הש"ס, לא ניתן למנוע בצבוץ של קנאה בזויות הלב. קנאת סופרים היא זו, ונקוה כי תרבה חכמה.

וכי מה מבדיל ביני לבינו, אותו שעמד כעת בין קהל החוגגים, עם ברק מיוחד בעינים, וזכה להתעטר בתואר 'ש"ס איד'? הלא זו אותה החלטה, לפני שבע וחצי שנים, לשמוע את בת הקול הקוראת לו, ולהתחיל בלימוד הש"ס עם כל כלל ישראל. להתחיל וגם לסיים. כמה מכשולים עמדו בדרכו, כמה קשיים יומיומיים ואחרים, כמה מסכתות 'חדשות', כמה סוגיות עמוקות וקשות, לכולן יכול היה בזכות אותה החלטה נחושה, להתמיד בלימוד ולהגיע לקו הסיום. אלפיים ושבע מאות שעות לימוד, אלפיים ושבע מאות דפי גמרא, והכל בזכות החלטה נחושה, רצון חזק, התמדה ועקביות.

ועתה, בימים אלו, שב ומתנגן לו אותו הניגון, 'מאימתי קורין את שמע בערבין'... 'מעשה שבאו בניו מבית המשתה'... ומי שיזכה להשמע לקול הקריאה, ולצרף את נעימתו לסימפונייה מופלאה זו, יזכה ברצות ד' יתברך לעמוד בעוד כשבע וחצי שנים ולומר אף הוא, בשמחה עצומה - 'הדרן עלך תלמוד בבלי'!

יהי רצון שזוכה אף אנחנו, כל אחד מאתנו, לשמוע את ה'בת קול' הקוראת לו, לחוש ולהיענות למגעה של ההכאה השמימית, המכה על קדקדו ואומרת לו - גדל!

שלכם, בברכה נאמנה

העורך

תיקון - בדין מחיאת כפיים וריקוד בשבת

בגליון מס' 96 כתבנו לאסור בכל אופן מחיאת כפיים וריקוד בשבת ואפילו לצורך מצוה כשמחת חתן וכלה, ושלא הותר בזה אלא בשמחת תורה ששמחים לכבוד התורה.

ויש להוסיף שכל זה לפי מה שכתב שם השו"ע (סי' שלט סעיף א'), אבל הרמ"א שם כתב "וי"א דבזמן הזה הכל שרי דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר וליכא למיגזר שמא יתקן כלי שיר דמילתא דלא שכיח הוא, ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל". וכתב המ"ב (ס"ק י'), שכל ההיתר הוא רק בטיפוח [- הכאת כף אל כף] וריקוד ולא בשאר דברים המוזכרים שם בשו"ע עי"ש. והוסיף "ואפילו בטיפוח וריקוד אין כדאי להניח המנהג שלא במקום מצוה אלא משום הנח להם" וכו'. ומבואר, שלצורך מצוה אפשר לסמוך על המנהג להקל וכמו שכתב הרמ"א.

ולסיכום: בשמחת תורה מותר לכתחילה לרקד ולטפח לכבוד התורה. ובשאר שמחה של מצוה כגון שמחת חתן וכלה כתב הרמ"א שנהגו להקל. אבל שלא במקום מצוה אין לסמוך להקל.

ויש לדעת שישנם הרבה מקהילות החסידים שנהגו להקל במחיאת כפיים וריקוד בעת שמזמרים לכבוד השבת, וזהו עפ"י מה שכתב בשו"ת "מנחת אלעזר" (אורח סי' כ"ט) להתיר בשופי בכל שמחה של מצוה, וכותב שמה ששרים ורוקדים לכבוד שבת קודש ודאי שמחה של מצוה היא, עיי"ש.

עתה נבאר בעז"ה קצת מדיני תפילות שבת קדש

ברכת "השכיבנו"

בברכת "השכיבנו" שבתפילת ערבית של שב"ק מסיימים "ופרוש עלינו סוכת" וכו', וחותרים "ברוך אתה ה' הפרוש סוכת

הלכות שבת - המשך

לאומרו לאחר התפילה, ומשום שבת זו תקנו לומר כן בכל השבתות. ועוד, כדי להוציא את מי שאינו יודע (ש"ע שם סעיף ז, ומ"ב ס"ק י"ח).

וצריך לאומרו בקול רם ובעמידה. וטעם הדבר, משום שבאמירה זו אנו מעידים עדות להקב"ה במעשה בראשית ודין עדים בעמידה (ש"ע שם ומ"ב ס"ק י"ט). ומשום כך כתב המ"ב (שם), שיש להדר לאומרו בציבור משום שעדה שלמה בעיניו להעיד להקב"ה במעשה בראשית, ועל כל פנים יאמרוהו בשניים כדין עדות שהיא בשניים. אולם דעת החזו"א (א"ח סי' ל"ח ס"ק י') שאין להדר אחר שניים לאמירת ויכולו, עיי"ש טעמו.

ויחיד המתפלל תפילת ערבית, י"א שאין צריך לחזור ולומר ויכולו אחר תפילת הלחש וי"א שצריך לחזור אלא שאי"צ לאומרו מעומד, וטוב שגם היחיד יחזור ויאמר ויכולו אלא שלא יתכוון לשם עדות אלא כקורא בתורה (מ"ב שם).

טעם אמירת ויכולו בקידוש:

כתב הטור (סי' רע"א והובא במ"ב סי' רע"א ס"ק מ"ה) שאע"פ שכבר אמר ויכולו בתפילה וכבר העיד על בריאת שמים וארץ, חוזר ואומרו שוב בקידוש כדי להומיא בניו ובני ביתו.

ואם שכח ולא אמר ויכולו בקידוש, צריך לאומרו על הכוס אפילו באמצע הסעודה (מ"ב שם).

ולענין אם בשעת הקידוש אומר ויכולו בעמידה או בישיבה יש בזה מנהגים שונים, וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו (עיין ש"ע סי' רע"א סעיף י' שכתב לאומרו בעמידה, וברמ"א שם כתב שהמנהג לישב. ובמ"ב סי' רס"ח ס"ק י"ט כתב בשם הפמ"ג שהמנהג לאומרו מעומד. ומנהג החזו"א ועוד גדולים היה לשבת בכל הקידוש גם בעת אמירת ויכולו, ומאידך דעת האגרות משה (א"ח ח"ה סי' ט"ז אות ה') שלכתחילה יאמר ויכולו בעמידה ושאר הקידוש בישיבה).

והנה עיין במ"ב (סי' רע"א ס"ק מ"ד) שכתב בשם ה"רוקח" שהביא ממדרש שיש לומר ג' פעמים ויכולו אחד בתפילה, ואחד לאחר התפילה, ואחד על הכוס. ומבואר שטעם אמירת ויכולו אחר תפילת לחש ובקידוש אינו כטעמים הנ"ל שכתבנו, אלא טעם בפנ"ע (כן נראה באג"מ שם שהבין בדברי הרוקח).

ועיין גם כף החיים (סי' רס"ח ס"ק ג' וס"ק ל"ד) שהביא ג"כ ענין זה ע"פ הסוד.

טעם אמירת ויכולו בתפילת לחש:

להזכיר מעשה בראשית, וכמו שאמרו בגמרא (שבת ק"יט ע"ב) אמר רב המנונא: "כל המתפלל בע"ש ואומר "ויכולו" כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, אל תקרי ויכולו אלא "ויכלו", פירוש - כאילו שניים כילו הקב"ה והוא (ש"ע סי' רס"ח סעיף א', ומ"ב ס"ק א').

ואם שכח ולא אמר ויכולו בתפילת הלחש אין צריך לחזור (מ"ב שם). אמנם אם נזכר קודם שסיים ברכת "מקדש השבת" יחזור ל"ויכולו" (חי אדם הל' תפילה כלל כ"ח סעיף א').

טעם אמירת ויכולו לאחר תפילת

לחש:

טעם אחד, משום יום טוב שחל להיות בשבת שאין אומרים ויכולו בתפילת הלחש, ואז צריך

שלום" וכו'. ולדעת השו"ע משמיטים בברכה את הנוסח "כי קל שומריו" וכו' עד ברוך וכו', וכן הוא בנוסח עדות המזרח, והטעם בזה מפני שבשבת אין צריך שמירה כי השבת בעצמה היא השומר אותנו. אולם בנוסח אשכנז וספרד לא משמיטים כלום אלא רק מוסיפים "ופרוש וכו' וחותרים כו"ל. (ש"ע סי' רס"ז סעיף ג', ומ"ב ס"ק ז' ח').

ומי שטעה וסיים את הברכה כביום חול, תלוי בזה: שאם אמר רק ברוך אתה ה' יסיים מיד הפרוש סוכת שלום וכו' ונחשב מעין החתימה אפילו שלא אמר ופרוש וכו' (ספר אשי ישראל פרק ל"ו סעיף כ"א).

ואם כבר סיים "שומר עמו ישראל לעד", אם נזכר בתוך כדי דיבור למילת "לעד" יסיים מיד הפרוש וכו', ואם נזכר לאחר כדי דיבור אין צריך לאמרו ולא יחזור על הברכה שוב (מ"ב ס"ק ט').

מהו "תוך כדי דיבור"? כתב המ"ב (שם) שהוא זמן של אמירת "שלום עליך רבי ומורי" [ועיין במ"ב סימן תפ"ז ס"ק ד' ובסי' ר"ו ס"ק י"ב ובשעה"צ שם שכתב דתוכ"ד הוא כדי ג' מילים בלבד דהיינו "שלום עליך רבי", וצ"ע].

ושמרו וכו'

יש נוהגין שלאחר סיום ברכת "השכיבינו" בשבת אומרים הפסוקים "ושמרו בני ישראל את השבת" וגו' "ביני ובין בני ישראל" וגו'. [וכן נוהגים בכל מועד לומר את הפסוקים מענין המועד] (מ"ב שם ס"ק ט'). ולא נחשב כהפסק בין גאולה לתפילה, משום שזה "כתפילה אריכתא" דהיינו שכיון שצריך להזכיר קדושת היום בתפילה מזכיר לפני כן מעין המאורע (דרישה על הטור סי' רס"ז ס"ק ב'). ובטור שם כתב הטעם, שנחשב כגאולה אריכתא, שהרי כיון ששומרים בני"י שתי שבתות מיד נגאלין [אמנם זה טעם רק לשבת ולא לשאר מועדים].

ויכולו וכו'

בליל שבת אומר אדם ג' פעמים פסוקי "ויכולו השמים והארץ" וגו'. א' בתפילת לחש, ב' לאחר תפילת לחש, ג' בקידוש.

דעת ודין

מאת הדיין הרב יצחק צבי אושינסקי שליט"א

כתיבת שם משפחה בגט ובכתובה

בגמרות ובהלכה מוצאים אנו מקורות רבים המתייחסים לזיהוי האדם ע"פ שמו וכינויו, בעיקר בנידון כתיבת שטרות. בדורנו, כאשר השתרשו שמות המשפחה כהיכר כמעט מוחלט של בני האדם, יש לדון כיצד משפיע ענין זה על כתיבת שטרות כדוגמת גט, כתובה או שאר שטרות.

כתיבת שם משפחה בגט

בהגהות דרכי משה (אבן העזר סימן קכ"ט ס"ק יח) בנידון כתיבת השמות והכינויים בגט, כתב אודות כתיבת שמות משפחה: "בסדר גיטין שלנו כתב בשם הרבה גדולים דאין לכתוב שם הכינוי של משפחה כלל, כגון גוש, קץ, שליכר וכדומה. וכן אנו נוהגין". שם מבאר שהסיבה שאין לכתוב בגט שמות משפחה, היא משום שישנה מחלוקת בפוסקים כיצד לכתבו (האם יש לכתוב על שם המשפחה "החינוך" או המכונה וכו'), ומסכם דבריו להלכה "לכן נראה שאין לכתוב כלום מכינוי המשפחה להוציא נפשיה מספיקא, ויש לעשות כדברי בעל סדר הגט שכתב סתם שלא לכתבו כלל וכו', כן נראה לי".

ואכן כך פוסק הרמ"א (אבן העזר סימן קכ"ט סעיף טז) אודות כתיבת שמות בגט: "וכל כינוי משפחה אין לכתבן כלל, בין שהוא לשון עברי או לעז, והכי נהוג".

לעומתו, מהמובא בשו"ת מהרש"ם (אבן העזר סימן לה) משמע שיש לכתוב שם משפחה בגט. שם כותב שיש לכתבו בלשון "המכונה". בדבריו שם מזכיר גם את דברי הדרכי משה שאין לכתוב שם משפחה בלשון "המכונה" אלא בלשון "חינוכו" משום שאינו כינוי, וכותב שיש לומר שהדרכי משה מיירי רק בזמן הקדום, שלא היה שם המשפחה לבדו שגור בפי כל, אבל בזמן הזה ששם המשפחה לבדו שגור, מודה הדרכי משה. נראה א"כ מדברי המהרש"ם שיש לכתוב שם משפחה בגט.

ואכן, גם בספר גט פשוט (למהר"ם בן חביב, סימן קכ"ט אות פ) תמה כך על דברי הרמ"א הנ"ל: "איברא, ודאי דכן הוא המנהג דאין כותבין כינוי משפחה, ולא ידעתי למה, דאדרבה האדם ניכר בשמו וצירוף שם משפחתו טפי משמו ושם אביו. ומדברי מרן הב"י יראה דיש לכתוב כינוי משפחה וכו'". שאלה זו מובאת בצורה דומה גם בספר חלקת יעקב (סימן קס"א).

להלן נביא כמה ביאורים המובאים בפוסקים לכך שלא כותבים שם משפחה בגט (ע"פ המובא בספר גט פשוט, בחלקת יעקב ובספר תשובות והנהגות לגר"מ שטרנבוך, ח"א סימן תשפ"ב): א. מחמת הספק האם

של הבעל והאשה עם שמות וכינויים של אבותם, הרי שהגט 'מוכח מתוכו' אף בלא שם המשפחה. ה. שם משפחה זה הינו משותף לבעל ולאשה עד זמן הגירושין. אם יכתבו שם משפחה בגט נזדקק לכתוב אותו שם משפחה גם אצל המגרש וגם אצל האשה המתגרשת. ואולם כשתינשא האשה לבעל אחר ישתנה שם משפחתה לשם אחר מהכתוב בגט, ויתכן ויווצר מצב של חוסר הכרה. ו. כדי שלא להוציא לעז על גיטין ראשונים שנכתבו מאז שהחלו להשתמש בשמות משפחה ובהם לא נכתב שם

נכתוב על שם המשפחה 'המכונה' או 'דמתקרי'. ב. משום ששמות המשפחה רבים הם, ואין ידועה תמיד צורת כתיבתם, ויתכן ויבואו לכלל טעות, ואז בטל הגט, ולכן כותבים רק השמות הפרטיים שצורת כתיבתם קבועה וידועה, ואין כל כך חשש לטעויות. ג. כאשר מכונה אדם על שם אביו, פלוני בן פלוני, שמו זה הינו אישי והוא היחידי מכל בני המשפחה המצומצמת והמורחבת ששמו כך ושם אביו כך. משא"כ שם משפחה, המצוי גם בקרב שאר בני המשפחה, בני דודים וכו'. ד. למנהגו שכותבין כל הכינויים

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

ברגשי גיל ושמחה ובקריאה של חיבה הננו מתכבדים להזמין את לומדינו ומכרינו היקרים ליטול חלק במעמד הסיום ובמפגש הלומדים עם רבני הארגון שליט"א

הכינוס יתקיים ברצות ד'
ביום חמישי ה' באלול תשע"ב (23 באוגוסט למנינים)
באולמי וגשל רח' הרב מלצר 13 בני ברק
בשעה 5:30

בתכנית:
התכנסות, כיבוד קל, תפילת מנחה

דברי פתיחה מאת הרב עידו שחר שליט"א
ראש תכנית הלכות גיטין
'אין התורה נקנית אלא בחבורה'

'שיעור חי' עם רבני התכניות בנושאים הנלמדים
מפגש בלתי אמצעי עם העומדים מאחורי התכניות והודמנות ליצירת קשר עם הרבנים והלומדים

כיבוד עשיר ליד שולחנות ערוכים - לכבודה של תורה

הענקת תעודות למסיימי התכניות
הבעת הוקרה לעמלי תורה
'נוצר תאנה יאכל פריה'

לפני הכינוס נעלה לבתי גדולי ישראל שליט"א לקבלת ברכתם ללומדים ולמסיימים.
לפרטים על המועד והמקום נא לפנות לטל' 054-843-6306.

המצפים לראותכם,
צוות לימודי דעת

תכנית מיוחדת לנשים
הודמנות להכיר מקרוב
לשמוע להוות ולהתרגש ביחד

לימודי דעת
LIMUDEI DAAT
ללמוד • לדעת • להתקדם

נא לאשר השתתפות בטל: 03-6166-340 או במייל: limd@netvision.net.il

דעת ודין - המשך

המשפחה.

בספר גט פשוט (בשם סדר הגט לר"י מינץ סימן מה) הוסיף שאם ישנם שני יוסף בן שמעון (שני שמות זהים באותו מקום), כן כותבים שם המשפחה לסימן. כדבריו מובא גם בשו"ת חתם סופר (חלק אבן העזר ב, סימן לב), וכן מובא גם בספר תשובה מאהבה (ח"א סימן נב).

למעשה נפסק בספר נחלת שבעה (סימן מה אות כה הראשונה) שאין לציין בגט שם משפחה כלל, ואפילו במצב של שני יוסף בן שמעון, דהיינו שישנו זוג נוסף במקום זה ששמותיהם זהים לשמות המגרש והמתגרשת. ביחס לשני יוסף בן שמעון טעמו הוא משום שבני אדם הרואים גט זה ולא היו שותפים לסיבת כתיבת שם המשפחה יסברו שיש לציין שם משפחה גם בשאר גיטין, ולא כן היא ההלכה. למעשה כך נוהגים כיום ואין מציינים בגט שמות משפחה כלל. כן נפסק גם בספר אגרות משה (אבן העזר חלק א סימן קעח).

שם משפחה בכתובה ובשטרות

בנידון זה עסק בספר אגרות משה (חלק אבן העזר א, סימן קעח), וכך כתב: "אף שבגט נוהגין שלא לכתוב כלל שם משפחה וכו' שהוא משום חשש רחוק דאולי לא ידעו לכתוב כראוי, מכל

בשמו ושם משפחתו. והוסיף, שאפילו בארץ ישראל רצוי לכתוב שם המשפחה בכתובה, ובפרט לבני ספרד שאין נוהגים להעלות לתורה את העולה בשמו ובשם אביו, ולא מכירים הציבור שם אביו כלל (וכל שכן אודות הכלה, שאינה מוכרת בשם אביה).

באגרות משה (או"ח חלק ד סימן מאות כ) כתב שעדיף שגם העדים יפרשו שם משפחתם בחתימתם.

בתוך דבריו שם דן האגרות משה (בחלק אבן העזר שם) באופן כתיבת שם המשפחה בכתובה. מדבריו נראה שיש לכתוב שם המשפחה באופן זה: פלוני בן פלוני למשפחת פלונית או בחינוך או בחניכה פלונית (שם המשפחה), ואם כתבו פלוני בן פלוני ומיד שם משפחתו, אין צריך לכתוב כתובה אחרת אפילו עדיין עומדים לפני החופה.

באגרות משה (בחלק או"ח שם) כתב שהגם שכתב בתשובה באבן העזר (התשובה שהובאה בקטע הקודם) שישנה עדיפות בכתיבת שם משפחה בכתובה ובשאר שטרות שמא ישנם עוד בעיר הגדולה ששמן ושם אביהם שווים לשלו, בכל זאת אין הדבר לעיכובא, ואף אם לא כתבו שם המשפחה לא נפסלים הכתובה והשטרות. זאת משום שעל כל פנים כל זמן שלא נודע שיש עוד שם כזה כשמו, אין לפסול השטר. ■

מקום בשאר שטרות אין לחוש לזה כלל ורשאי לכתוב שם המשפחה". ויותר מזה מוסיף שם "וגם בכרכים גדולים יש בזה מעלה ועדיפות להזכיר כינוי המשפחה, שהרי אפשר שיש עוד שם כזה, ובשמות הרגילים אולי הוא כודאי שיש עוד שמות כאלו בעיר שאז הוא כחשש פסול מדין שני יוסף בן שמעון בעיר אחת וכו', ויהיה שם המשפחה לסימן". לדבריו ישנו יתרון גדול לכתוב שם משפחה לסימן, בכתובה ובשאר שטרות.

בספר תשובות והנהגות (לגר"מ שטרנבוך שליט"א, ח"ב סימן תר) כתב בתחילת דבריו כמובא לעיל, שיש לציין גם את שם המשפחה בכתובה, ואולם בהמשך דבריו מפקפק קצת בדבר כתיבת שם משפחה בכתובה, משום הסיבה שיש כאלו שמחליפים את שם משפחתם, וא"כ ישנו חשש שישתכח השינוי, ומי שיראה הכתובה יחשוב שכשרה הכתובה גם כשלא נכתבה כראוי (משא"כ בשמות פרטים שאין דרך בני אדם לשנותם).

גם דעתו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל היא (מובאת בספר משפט הכתובה עמוד רפג) שרצוי מאוד שבאמריקה ואירופה יכתבו את שם המשפחה בכתובה, מקום בו אין עולה החתן לספר תורה בשמו ובשם אביו, וממילא הוא מפורסם רק

מרכז למודי דעת

מהיום תוכל לשלב למודי הלכה בתוך סדר היום העמוס שלך. הצטרף עוד היום לשעורי ההלכה מבית למודי דעת הנשלחים לאלפי בתים בארץ ובעולם ומביאים את הלומד לרמה גבוהה בידיעת הלכה.

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והיתר, שבת, עירובין, נדה, מקוואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיניות.
- הכנה מושלמת לבחינות ברבנות.
- מוכר לשנת שבתון

